

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

De syntaxi Apuleiana

Leky, Max

Borna, 1908

11. De proprietatibus quibusdam structurae sententiarum

[urn:nbn:at:at-ubi:2-164](#)

10. De verborum quorundam proprio usu.

Ad priscorum imitationem referendum est, quod Apuleius saepius insolite verba transitiva sensu vel reflexivo vel neutrali adhibet: Plat. 2,23 praecipit fortunatorum habituram loco; cf. Hild. ad h. l. II 251 et ad Met. 1,21 (I p. 63), Plaut. Trin. 193 (390) Ubi nunc adulescens habet. — Met. 10,28 talem praebuit matrem, qualem exhibuerat uxorem. cf. Haul. ad Phorm. 476 Tum Phormio itidem in hac re ut aliis strenuum hominem praebuit; idem ad Phorm. 429 Bene habent tibi principia (Ad. 364, Plaut. Cas. 338). — Ap. 16 quamquam teterimum os tuum minimum a Thyesta tragico demutet. Met. 1,13 nequid demutaret, credo, a victimae religione. Flor. 16 (172,21) a qua paululum demutabit liber; cf. Plaut. Pseud. 533 (544) Non demutabo (sc. me), Mil. 1130 et Lor. ad h. v., Iul. Val. — Flor. 3 (148,1) si quis videbatur paulo largius in arte promovisse (cf. Met. 3,21; 7,25, Ap. 5); non addito casu scriptum videmus hoc verbum ap. Gell. 5,10, 7 quum in studio quidem facundiae abunde promovisset, et ap. Terent. Hec. 703 Abibo hinc, praesens quando promoveo parum (cf. Eun. 913). — Flor. 9 (159,11) beneficio multis commodasti. Met. 1,24 utique commodabimus; ap. Plaut., Cic. (in epp.). — Ap. 87 ut in tali re accurari solet; absolute etiam Plaut. Mil. 805 adeura, sed propere opus est (Poen. 669). — Adnoto denique participium illud mediali ratione adhibitum ‘capite quassanti’ Met. 4,29; 8,19; 3,26. cf. Plaut. Asin. 403, Bacch. 305, Caec. com. 271, Verg. georg. 1,74 (cf. Gatscha quaest. p. 151).

11. De proprietatibus quibusdam structurae sententiarum.

Ac primum paucis tangam positionem verborum¹⁾: Saepe composuit Apuleius enuntiationes ita, ut singula membra inter se cohaerentia seiungeret, connecteret contra partes ad diversa spectantes. Cum tali contorta oratione, quam Koziol p. 332 signavit ‘Rätselhaftigkeit des Ausdrucks’, operaे pretium esse mihi videtur comparare comicorum sermonem, qui eandem saepe structuram vulgi certe incuriam dicendi imitatus profert. cf. Pseud. 800 sed quod sedebas in foro, si eras coquos, Tu solus, praeter alios (coniungenda sunt: sedebas tu solus; si eras coquos praeter alios), Mil. 1301 sq. i, Palaestrio, Aurum, ornamenta, vestem pretiosa omnia. Due adiutores tecum ad navim qui ferant. Aul. 112 nam veri simile est ‘non hominem pauperem Pauxillum parvi facere quin nummum petat’ (‘Pauxillum’ — sc. nummorum — pendet a ‘petat’). cf. quae adn. Brix ad Capt. 137, 157 et Trin. 840. Ex Apuleio com-

¹⁾ Alia ratione hanc quaestionem tangit Kirchhoff I. l. N. Jbb. Suppl. 28 p. 54. Conciusionem enim vocalium ut vitaret, saepius a solita verborum collocazione descivisse Apuleium hic demonstrat.

para: Met. 6,2 miserandae Psyches animae, supplicis tuae. Met. 5,24 quod istos amatores tuos oculos gerit. Praeterea exempla enumerata invenies apud Koziol p. 333 d, 334. Pertinent huc illi quoque multi loci, quibus Vliet hunc usum Apuleianum neglegens emendatione verborum ordinem iniuria turbavit, ut Met. 9,41 tunc magistratus et damno praesidis nomine cognito veniunt ad deversori nostri fores claraque voce denuntiant (*Solitam collocationem si adhibuisset Apuleius, scripsisset ita ut ap. VI. invenis: magistratus praesidis nomine et damno cognito veniunt.. claraque voce denuntiant*). Met. 10,27 fidei suppressim faciem praetendens imaginem (coniungenda esse puto: mulier.. suppressim faciem, fidei praetendens imaginem).¹⁾

Koziol p. 335 sq. eam Apulei proprietatem exemplis illustrat, qua persaepe pronomen relativum non ab initio enuntiationis collocat, immo vero praemittit notiones vim maiorem habentes. Ad hanc Kozioli observationem equidem addam eandem rationem apud pronomina interrogativa insolentius perspicuam fieri. Atque ob eam causam hoc commemoro, quod hac in re Apuleius haud distat a comicorum familiari usu, ubi idem frequentissime occurrit. cf. Hauleri adn. ad Phorm. 261 (Jahn-Kroll ad. Brut. 212). Afferro ex Apuleio: Met. 1,8 potens illa et regina caupona quid mulieris est? Met. 1,24 at has quisquillas quanti parasti? Met. 5,30 sed nunc inrisui habita quid agam? etc. (Met. 9,34; 10,1; Ap. 25; 31; 94; Plat. 1,14; 2,13).

Per prolepsin, ut ita dicam, qua eloquendi ratio vulgari sermoni propria certe a priscis sumpta est, scribit Apuleius haec: Ap. 16 te.. albus an ater essem ignoravi. Ap. 94 omnia me, ut acta erant, ad eum perscripsisse. Met. 2,13 ubi primum consaviatus eum iuxtim se ut adsidat effecit. cf. Brix ad Trin. 373 Scin tu illum quo genere gnatus sit? Trin. 88, 283, 698, Capt. 376, 557 etc., Pers. 382 necessitate me mala ut fiam facis. Dubitandum vero est in his: Ap. 30 hoc si scis quid sit. Ap. 53 haec quoniam ignoro quae fuerint (Met. 1,12; 4,6: Helm p. 12,1; 78,21). cf. autem Brix ad Trin. 578 Dic hoc negoti quo modo actum est.

De ubertate et variatione orationis.

Haud ita pauca apud Apuleium sub hoc titulo reperiemus, quae certe ad priscorum imitationem referenda sint.

Ac primum quidem, quod attinet ad Apulei mirum quoddam studium synonyma copulandi, magna consuetudo inter eius et comicorum genus dicendi intercedit. Rem exemplis illustrare omitto, cum bene doceant hoc Koziol l. l. (p. 3, 53, 84, 132), Lor. ad Mil. 201, Brix ad Trin. 130, Johnston l. l. p. 30 sq.

De illis notionibus ‘universi omnes’ (Met. 7, 5) etc. ἀσυνδέτως

¹⁾ Alia in his duobus locis tractandis ratione utitur Helm (cf. eius adn. p. 237,6 et 258,13).

positis comicorum exemplo cf. Koziol p. 69, Plaut. Trin. 1046 hominum omnibus univorsis (Most. 147, Trin. 171), Schmalz p. 480, 61 adn.

Summo studio Apul. notionum geminationem excoluit. Quantum hac quoque in re ad priscorum accedat dictionem, facile cognoscere licet ex iis, quae percensuit de geminatione Woelflin, 'S. d. bayr. Ak. d. Wiss.' 1882 p. 422 sq. (cf. etiam Koziol p. 95, 131): Duplicatur imperativus apud Apuleium his locis: Met. 1, 8 tace tace (cf. Plaut. Pseud. 579, Ter. Eun. 834, Pers. 591). Met. 1, 7 sine sine (Ter. Haut. 1, 1). Met. 2, 7 discede discede. Met. 2, 8 miserere miserere. Met. 2, 29 desine desine. Met. 2, 17 proeliare et fortiter proeliare. Comicorum exempla affert multa Woelffl. l. l. p. 434 sq. — Indicativus geminatur saepius apud veteres tragicos, Varron., recentiores: Woelffl. p. 436. Apul. Met. 10, 22 teneo te, inquit, teneo (cf. tene tene Pl. Aul. 713; retine retine Curn. 310). indicativus futuri: Met. 2, 30 dabo, inquit, dabo. Met. 10, 9 non patiar, inquit, non patiar. Met. 3, 15 iam scies, iam scies (quamquam talis locutio apud alios quoque: Cic. Mil. 69, Hor. carm. 2, 17, 10; Suet. Cal. 49). Indeclinabile: Met. 7, 3 boavi: non non, cf. ita ita apud Petr. 25; ap. Pl. Trin. 752 (Cic. Mil. 104) minume minume. — De pronominiibus geminatis adnotandum est: 'quoquo' priscorum more ab Apuleio cum verbis motus coniungitur Ap. 63 quoquo eam. Ap. 14 quoquo velis. Ap. 52 quoquo duxerit. Ex Plauto cf. Aul. 449. Curn. 700. Pseud. 858 'quoquo versum' (Met. 2, 2; 4, 6; 8, 27 etc.) inde a priscis usu venit etiam ap. Caes., Cic. Plautinae vero est consuetudinis: 'quaqua' (Mil. 92. Epid. 674): Met. 11, 4 quaqua . . pallae perfluebat ambitus. Met. 11, 24 quaqua viseres. Met. 11, 30 quaqua raso capillo (satis certa Oudend. conjectura). Met. 4, 6 convales quaquaversus repositae. — 'unde unde' legimus Met. 5, 30 solatium unde unde spernendum, ap. Plaut. Pseud. 106, Catull. 67, 27, Hor. sat. 1, 3, 88. 'quantulum quantulum' ap. Apul. Met. 9, 35 occurrens conferatur cum 'quantus quantus' comicorum (Plaut. Poen. 738, Ter. Ad. 394, Phorm. 904). — Notiones comparativas geminat Apuleius: Met. 9, 20; 5, 23; 11, 21 magis magisque. Met. 8, 2 carior cariorque factus. Met. 10, 26 non prius non prius. Hunc usum offendimus inde a comicis (Plaut. Pseud. 1197 magis magisque; Aul. 546 plus plusque; Aul. 18. Ter. Haut. 594 minus minusque) per totam latinitatem. Ex ceteris geminationis exemplis affero 'iam iam' Met. 1, 16; 1, 25; 5, 9; Flor. 16 (171, 15); hoc quidem prisco sermoni proprium occurrit: Plaut. Curn. 218, 707, Most. 403, Ter. Ad. 853 etc. (Woelffl. p. 469). Non aequa priscis usitatum est 'iam iamque' (Met. 8, 29; 9, 31), quod invenitur praeter Plaut. Pseud. 219, apud Cicer. saepius in epp., Caes. b. c. 1, 14, Tac. ann. 14, 7.

Vario modo haec orationis abundantia perspicua fit in pronominiibus usitandis. Comicorum exemplo Apuleius pronominis personalis dativum ad pronomen possessivum addit: Ap. 69 sua sibi voce. Met. 9, 40 cum suo sibi asino. Met. 8, 14 in suo sibi sanguine. Met. 6, 30 cum suo sibi funiculo. Met. 1, 10 in suis sibi domibus. Met. 1, 6 a suis sibi parentibus. Flor. 16 (170, 15) in suo sibi lectulo. Flor. 18 (181, 17) cum suo sibi discipulo. Flor. 23 (189, 23) in sua sibi domo (de Met. 7, 28

et 5, 1 vide Koziol p. 79); de hoc comicorum usu agunt Brix ad Trin. 156, Johnston l. l. p. 15, Arch. Lex. 8, 43sq.

‘nemo (nihil)’ coniungit Apuleius cum ‘quisquam (quidquam)’, sicut comicī fecerunt. nemo quisquam: Ap. 7; Met. 4, 21; nihil quidquam Met. 4, 7; 5, 11; 7, 2; 7, 25. Ap. 22. Flor. 9 (155, 3). Flor. 18 (180, 8) (non plane certe: Ap. 102; Flor. 22 (189, 8)). de hac comicorum abundantia Hauler ad Phorm. 80, Brix ad Trin. 369. — (Adiungam hic aliam pleonasmi rationem: Met. 9, 1 homini nato, Ap. 8 sed quid ego de homine nato diutius? Prope vero ad hunc pleonasmum Plauti tritissima locutio accedit: ‘nemo natus’ Most. 402 Tamquam si intus natus nemo in aedibus habitet (Lor. ad h. v.; Most. 451, Pseud. 297 etc.).

Aequē ac comicī Apul. pronomē repetit pleonastice. cf. Pl. Most. 202 Qui pol me, ubi aetate hoc caput colorem commutavit, Reliquit deseruitque me, Aul. 551 qui mihi omnis angulos Furum implevisti in aedibus misero mihi, Amph. 534 etc. (Lor. ad Most. 202, Brix ad Trin. 743). Apul. Met. 1, 15 Illud horae memini me terra dehiscente ima Tartara . . . me prospexit. Eadem iniuria hoc loco Vliet repudiat cod F. lectionem, qua Goldbacher omnium codd. scripturam: Mund. Prol.: Consideranti mihi et diligentius intuenti et saepe alias, Faustine, mihi virtutis indagatrix . . . philosophia videbatur (Goldb. scribit: Faustine mi . .). Duo praeterea loci afferendi sunt, quibus et ipsis quod Vliet emendat rectam codd. lectionem non mirabimur: Met. 11, 14 nam me cum primum nefasto tegmine despoliaverat asinus, . . velamento me naturali probe muniveram. Met. 7, 25 me respiciens invadit et properiter inscensum . . per obliquam ignaramque me ducebat viam (Met. 3, 10; 9, 11).

Abundanter saepe Apul. praecipue in Met. addit adverbium, ut est perusitatum etiam comicis, de quibus vide Capt. 411 fecisti, ut redire liceat ad parentes denuo, et Lor. ad Mil. 701 rursum restitues locum; Terenti usum tractat Johnston l. l. p. 6. Nonnulla ex Apuleio: Met. 1, 17 denuo derivo.¹⁾ Met. 8, 2 firmiter deorsus delapsum (1, 19). Met. 1, 19 rursum remeare. Met. 1, 1 r. refectas. Met. 3, 12 r. reverterim. Met. 3, 23 r. redibo. Met. 4, 18 r. recurrentes. Met. 3, 25 postliminio redibis etc. ap. Koziol p. 111.

Frequens est Apulei usus, coniunctionem quandam, ut augeat vim, repetere adverbio eiusdem generis. Nihil autem hac in re facit auctor, nisi ostentat comicorum sermonis abundantiam, qualis occurrit Plaut. Pseud. 502 ‘Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius Dabo aliam pugnam’ multisque aliis comoediārum locis. cf. Lor. ad Most. 132, Brix ad Capt. 785. Apulei usum significant haec: Flor. 3 (148, 15) sed Marsyas . . . priusquam tibias occiperet inflare, prius de se et Apolline . . . effutivit. Flor. 16 (168, 13) Priusquam vobis occipiam . . . gratias agere ob statuam . . . prius volo causam vobis allegare. Ap. 40 Cum hoc satis dixi, tum aliud accipe. Met. 3, 5 Sic salvi recedemus,

¹⁾ Inuria denuo delet Helm.

si salvum in domo neminem reliquerimus (de ‘sic’ cf. Kretschmann p. 100 et Becker l. l. p. 16). Met. 4, 14 ac dum . . . examurgatur, nos interdum . . . saginantes etc. Eadem abundantiae ratione scribitur: statim ut . . . primum Met. 9, 15; interea dum Ap. 37 (bis); interim dum Met. 5, 28; 7, 26, Ap. 61; exinde ut Met. 10, 9; 2, 13; Ap. 3 etc. quamquam etsi Ap. 79; usque dum Ap. 80, Flor. 18 (182, 1); Met. 2, 17; usque donec Met. 7, 28.

Iam vero etiam in oratione adornanda, quod studium si quisquam Apul. apertissime p[re]se fert, saepe duces secutum esse eum comicos neminem poterit fugere. Atque hanc rem hic adumbrare magis quam explicare velim. Quod attinet ad alliterationem et homoioteuta ceterasque orationis figurās — Met. 6, 8 savia suavia: Plaut. Pseud. 948, cf. Bacch. 116 et Fronton. p. 86 N. (Gatscha l. l. p. 151); de ‘loca laudia’ cf. supra p. 22; Ap. 65 ignoscendi quam cognoscendi causa: Ter. Haut. 218 (D. Socr. Prol. p. 1, 13 G.); cf. Hildebr. II p. 574 — res huc pertinentes satis magna exemplorum copia invenies illustratas apud Koziol p. 21, 64, 101, 208 sq. et in Lorenzi ad Pseudolum praefatione (p. 40 sq., praecipue p. 42 adn. 39).

Maxime videmus Apuleium in eo elaborasse, ut variaret orationem. Tali ratione adverbia adserit adiectivis, varii pendent modi ab eadem coniunctione, verborum tempora frequenter mutantur. cf. Koziol p. 234 sq. Idem variationis usus non insolitus est priscorum generi dicendi, vel saepius occurrit apud poetas recentioris aetatis, certe non admittitur in puriore sermone. Ac rarissimum sane est in temporum mutatione imperfectum cum praesenti vel perfecto iunctum. Notandum est apud Apuleium: Met. 10, 10 Ingens exinde verberonem corripit trepidatio et . . . succedit pallor perque universa membra frigidus sudor emanabat. Met. 6, 25 unde . . . reducunt . . . festinabant (Met. 4, 33). Met. 6, 24 . . . coquebat, . . . purpurabant, . . . spargebant, . . . cantavit, . . . personabant, . . . saltavit. Apud comicos talem dicendi incuriam certe ex familiari vulgi dictione sumptam statuimus Plaut. Capt. 915 sq. Arripuit . . . praetruncavit . . . confregit . . . percontabatur . . . refregit. Ter. Phorm. 570 Postquam videt me eius mater esse hic diutius, Simul autem non manebat aetas virginis Meam neglegentiam: . . . aibant.

Atque ut finem faciamus totius quaestionis, transeamus ad

Breviloquentiam auctoris, qua notione nonnulla ad hanc quaestionem pertinentia complectamur: Speciem quandam orationis coactae efficiunt pronomina copulata, sicut ‘quis hic, hic ille’ etc.; cf. Schmalz p. 491, 79 et Koziol p. 76 sq. Huc facile adseritur is Apulei usus certe a Plautina dictione detractus, quo saepissime adverbia cum loci ipsius appellatione coniungit. De comicis vide quae adn. Brix ad Capt. 330 (illic sub aqua Cas. 380; hic in fano Curc. 527 etc.). Apul. Met. 6, 5 illic in domo. Met. 7, 2 ibidem in hospitio. Met. 8, 26 illinc de primo limine (8, 18), Met. 10, 26 indidem de potionē. Ap. 44 hic ibidem pro tribunali. Ap. 101 hic ibidem pro pedibus; cf. Koziol p. 137, Kretschmann p. 96.

Atque ad postremum pauca de asyndeto bimembri, de quo tale profert iudicium Woefflin (Arch. Lex. XI 28) . . . danach werden wir das zweigliedrige Asyndeton in der archaischen, wie seit Fronto in der archaisierenden Literatur, in guter Prosa auch in geheiligten Formeln erwarten dürfen. Comicorum id genus exempla enumerantur a Lor. in praefat. ad Pseud. p. 43 adn. 40, in adn. ad Mil. 201, 287, 663. — Apul. Met. 1, 18 ubi vulnus? spongia? ubi postremum cicatrix tam alta, tam recens. Met. 9, 17 mortem violentam defamem comminor. Met. 4, 26 miseram examinem. D. Socr. Prol. p. 3, 21 G. ales oculis perspicax, unguibus pertinax. Met. 9, 14 fabulam denique bonam, prae ceteris suave comptam (hic et alius locis iniuste VI. *{et}* inserit). Ap. 94 prorsus ut vir bonus dicendi peritus (cf. Helm 104, 20; Cato, frg. p. 80 Jord). Met. 4, 26 saeviens coruscans. Met. 3, 22 sic exterminatus animi, attonitus in amentiam (Met. 3, 3 spirantes . . . palpitantes; Met. 3, 7 commotos . . . adfectos). Met. 10, 2 pietate, modestia praecipuum. Ap. 17 cum tribus venisse, omnes liberasse. Met. 3, 1 Commodum . . . Aurora . . . caelum inequitabat, et . . . nox reddidit, aestus invadit. Met. 1, 5 ut prius noritis, cuiatis sim, qui sim. Met. 6, 24 ut Musae quidem chorum canerent, tibias inflarent.¹⁾ — Ad eandem dictionis speciem revocanda sunt illa apud Apuleium perusitata: Met. 8, 4 genis hac illac iactatis (Ter. Haut. 512, Petron 57). Met. 2, 23; 2, 30; 3, 29; 4, 35 etc. hinc inde. D. Socr. 6, Met. 1, 5; 8, 22 ultro citro (Ad optimorum autem scriptorum usum inclinant 'hinc atque inde' Plat. 2, 3; 'huc atque illuc' D. Socr. 10).

¹⁾ Inuria Helm his Metam. locis asyndeton emendatione delet, cf. eius edit. p. 5, 2; 52, 8; 146, 24.